



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ**  
**ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ**  
**ΤΜΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ**

**«Βιομηχανική Περιοχή του Πειραιά»**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

Γεωργίου Καλλιόπη (ΑΜ 13007)

Επιβλέπων Καθηγητής: Γεώργιος Μαχιάς, Λέκτορας

**Αθήνα, Μάρτιος 2022**

Επιβλέπων καθηγητής και μέλος της εξεταστικής επιτροπής: Μαχιάς  
Γεώργιος, Λέκτορας

Μέλος της εξεταστικής επιτροπής: Κατσαΐτη Εύα, Λέκτορας

Μέλος της εξεταστικής επιτροπής: Τσινάρογλου Αριστείδης, Λέκτορας

## ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ/ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Γεωργίου Καλλιόπη του Αντωνίου, με αριθμό μητρώου 13007 φοιτήτρια του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του Τμήματος Φωτογραφία και Οπτικοακουστικών Τεχνών δηλώνω υπεύθυνα ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής/διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η Δηλούσα,  
Γεωργίου Καλλιόπη



## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή εργασία («Βιομηχανική περιοχή του Πειραιά») που ακολουθεί πραγματεύεται την αποτύπωση ενός μικρού μέρους από την βιομηχανική περιοχή του Πειραιά. Αποτελείται από δυο νοητά μέρη. Το πρώτο, που θα μπορούσε να θεωρηθεί πιο αφαιρετικό, περιλαμβάνεται από δισέλιδα που περιγράφουν διάφορες αρχιτεκτονικές δομές. Μέσα από τις δομές, μπορεί κάποιος να διακρίνει τις λεπτομέρειες των κατασκευών από τα εργοστάσια παραγωγής και τις αποθήκες, οι οποίες έχουν μια συγκεκριμένη ομοιότητα που χαρακτηρίζει την αρχιτεκτονική της βιομηχανικής αυτής ζώνης. Παρόλα αυτά διαφοροποιούνται ελάχιστα ως προς τα χρώματα, την υφή και την ταυτότητα τους. Το δεύτερο μέρος, ως πιο περιγραφικό, αποτελείται από δισέλιδα εικόνων πιο γενικών πλάνων που βασίζονται περισσότερο στην Νέα Τοπογραφία. Στην συνέχεια, θα αναλυθεί η ιστορία της βιομηχανικής περιοχής, η διαχρονικότητα της και η αρχιτεκτονική αισθητική μπανάλ που χαρακτηρίζει αυτή την περιοχή. Η ανάγκη να φωτογραφίσω αυτό το τοπίο ήταν γιατί μεγάλωσα γύρω από αυτήν την περιοχή και κυρίως η αισθητική της.

Η εργασία πραγματοποιήθηκε στο μεγάλο διάστημα της πανδημίας και του επερχόμενου lockdown, το οποίο είχε μεγάλη επιρροή στην ψυχολογική μου κατάσταση και συνεπώς στον τρόπο που προσέγγιζα τα γεγονότα. Το συναίσθημα της αποκοπής από την πραγματικότητα, την κανονικότητα και η αναζήτηση «ησυχίας» από την βαβούρα του αστικού περιβάλλοντος, με οδήγησαν στην περιοχή αυτή. Με την αφαιρετική διάθεση που επικρατεί κυρίως στο πρώτο και βασικό μέρος της εργασίας και την έλλειψη ανθρώπινης παρουσίας, προσπαθώ να εντάξω τις εικόνες στο υποσυνείδητο (δηλαδή σε μια ψυχολογική κατάσταση). Αυτό, συσχετίζεται με τον όρο της αισθητικής «*Liminal Space*» (*οριακός χώρος*) και αποτελεί ένα σχόλιο μιας μετάβασης από την μια πραγματικότητα στην άλλη.

**Λέξεις-κλειδιά:** Βιομηχανική Περιοχή, Πειραιάς, Liminal Space, New Topographics, Lewis Baltz

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<b>1. Εισαγωγή.....</b>	<b>6</b>
<b>2. Κυρίως Θέμα.....</b>	<b>8</b>
2.1 Βιομηχανική ζώνη του Πειραιά - Διαχρονικότητα.....	8
2.2 Αρχιτεκτονική - Αισθητική Μπανάλ.....	12
2.3 Liminal Space.....	14
2.4 Νέα Τοπογραφία / Επιρροές.....	16
2.5 Lewis Baltz (1945 - 2014).....	18
2.6 Κοινή Φιλοσοφία των Έργων του Καλλιτέχνη.....	21
<b>3. Γενικά Συμπεράσματα Μελέτης.....</b>	<b>24</b>
3.1 Διαδικασία / Δυσκολίες που Αντιμετώπισα.....	24
<b>4. Επίλογος.....</b>	<b>26</b>
<b>5. Ιστοσελίδες / Βιβλιογραφία.....</b>	<b>27</b>

## 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην πτυχιακή εργασία που ακολουθεί, θα παρουσιαστεί το φωτογραφικό λεύκωμα με τίτλο «Βιομηχανική περιοχή του Πειραιά» και μέσα από αυτό θα αναλυθεί, πέρα από την ιστορία της συγκεκριμένης βιομηχανικής ζώνης, η διαδικασία της υλοποίησης, η αρχιτεκτονική φωτογραφία, οι δυσκολίες που αντιμετώπισα, καθώς και οι επιρροές που ασκήθηκαν για την συντέλεση μιας ολοκληρωμένης εργασίας.

Πρόκειται για εικόνες αστικού τοπίου που αποτελούνται από φωτογραφισμένα κτήρια που βρίσκονται στην βιομηχανική ζώνη του Πειραιά. Περιλαμβάνονται από βιομηχανικά μαγαζιά, τα οποία λειτουργούν μέχρι σήμερα και άλλα εκ των οποίων είναι αναξιόπιστα. Παρόλα αυτά φαίνεται πως η περιοχή είναι διαχρονική. Είναι γνωστό ότι συγκεκριμένα εργοστάσια κατά καιρούς έχουν χρεωκοπήσει, αλλά δεν έχει παύσει αυτή η περιοχή να αποτελεί ένα μεγάλο μέρος της οικονομίας της χώρας μέχρι και σήμερα.

Επέλεξα τα πιο ενδιαφέροντα ως προς τα δικά μου μάτια κτήρια με μια «αισθητική», και παρόλο που έχουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, προσπάθησα να εστιάσω στην διαφορετικότητά τους. Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι πολλά από τα κτήρια που συναντούσα στην διαδρομή έδιναν την αίσθηση μιας ακριβής ομοιότητας. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η συγκεκριμένη αρχιτεκτονική, η διατήρηση της λαϊκής αρχιτεκτονικής και το πάντρεμα της με την σύγχρονη, η ομοιομορφία και το μοτίβο των σχημάτων, δίνουν επίσης την αίσθηση μιας ατέλειωτης διαδρομής.

Περιπλανώμενη στο αστικό τοπίο, στην περίοδο καραντίνας και αναζήτησης θέματος, η συγκεκριμένη περιοχή ήταν εκείνη που μου κέντρισε το ενδιαφέρον. Καθώς την περπατούσα όλο ένα και συχνότερα καταλάβαινα ότι έχει πολλά «κρυμμένα στενά». Η αποφυγή χρήσης GPS ήταν ένας αποτελεσματικός τρόπος χωρίς απόσπαση προσοχής και με οδήγησε σε μια σχολαστική παρατήρηση στην περιπλάνηση μου. Ο μόνος οδηγός ήταν τα κτήρια που ξεχώριζαν από τα χρώματα και την υφή τους. Αν και θεωρείται ήσυχη περιοχή, προσπάθησα να φωτογραφίζω μη εργάσιμες μέρες καθώς η παραμικρή ανθρώπινη παρουσία θα αποτελούσε εμπόδιο στην απόδοση του θέματος. Ένα από τα βασικά προβλήματα που αντιμετώπισα κατά την λήψη φωτογραφιών ήταν τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα μπροστά από τις όψεις των

κτηρίων. Υπήρχαν φορές που ενώ γνώριζα λόγω της ησυχίας των ημερών ότι θα είχα λήψη, ένα μηχανάκι ή ένα αμάξι ήταν αρκετό για να γίνει εμπόδιο. Συνεπώς, η φωτογραφική διαδικασία του θέματος διήρκησε αρκετούς μήνες.

Ο τρόπος παρουσίασης, δηλαδή η μετωπική προσέγγιση των κτηρίων, συμβάλει στην απόδοση αντικειμενικής οπτικής και μέσα από αυτή γίνεται αντιληπτή η κοινή αρχιτεκτονική όλων των κτηρίων. Πέρα από την επιλογή μετωπικού κάδρου για την αντικειμενική αναπαράσταση, η φιλοσοφία της προσέγγισης του θέματος, ξεκινάει από την επιρροή του κινήματος της Νέας Τοπογραφίας. Η επιρροή μου στην αφηρημένη φωτογραφία με κατεύθυνε στην εστίαση των γραμμών και στις φόρμες που σχηματίζονταν στο κάθε κτήριο, καθώς και στον συνδυασμό των εικόνων σαν μια διαδοχική αλληλουχία, δηλαδή μια εικόνα ως συνέχεια της άλλης. Πιο συγκεκριμένα, επηρεάστηκα βαθιά από τον φωτογράφο Lewis Baltz από την ομάδα των «*New Topographics*», που βασίζεται στο παιχνίδι μεταξύ γραμμών, φορμών και σκιάς.

Επίσης, η συνεχής παρακολούθηση μιας συγκεκριμένης ομάδας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με τίτλο «*New Topographics Photographers and the Aesthetic of the Liminal Space*», με παρακίνησε να συνδυάσω την αναπαράσταση μιας απλής εικόνας με μια αισθητική που μου επιτρέπει να δώσω περισσότερο βάθος και νόημα στην δημιουργία της. Η διαχρονικότητα, η αίσθηση του αποκομμένου και του απόκοσμου που αποπνέει αυτό το τοπίο και η μερική «εγκατάλειψη», δίνει πάτημα για να αναλυθεί η αισθητική «*Liminal Space*» (εγκληματικού χώρου ή αλλιώς οριακός). Εγκληματικός προσδιορίζεται ένας χώρος οικείος στο μυαλό μας, αλλά που είμαστε περαστικοί σε αυτόν, δηλαδή ένας μη-τόπος (*Liminal Space*).

Τέλος, θα σχολιαστεί η αισθητική μπανάλ, που χαρακτηρίζει την περιοχή. Πώς τελικά μια περιοχή που αποτελεί μια απλή καθημερινή σκηνή, έχει αισθητικό ενδιαφέρον; Διότι, εικόνες που μας είναι οικείες και τις περισσότερες φορές δεν μας κεντρίζουν το ενδιαφέρον λόγω μονοτονίας και αίσθηση επανάληψης, σε μια άλλη μετάφραση, μπορούν να αντανakλούν τα συναισθήματα της χρονικής περιόδου που ζούμε. Προσωπικά, σε μια περιοχή σαν τον Πειραιά με γρήγορους ρυθμούς, η συγκεκριμένη βιομηχανική περιοχή, κατέληξε εν τέλει να είναι η κατάλληλη «απόδραση» από την καραντίνα.

## 2. ΚΥΡΙΩΣ ΘΕΜΑ

### 2.1. Βιομηχανική ζώνη του Πειραιά / Διαχρονικότητα

Η βιομηχανική ζώνη ξεκίνησε στην λεγόμενη περιοχή του Έλους, δηλαδή από την σημερινή πλατεία Καραϊσκάκη μέχρι την περιοχή του Αγίου Διονυσίου και στην συνέχεια επεκτάθηκε προς την κατεύθυνση Πειραιώς και Θηβών. Σε αυτές τις πυκνοκατοικημένες πλέον περιοχές, είναι γνωστό πως κυριαρχούν βιομηχανικά καταστήματα. Ιστορικά, από τον 19<sup>ο</sup> αιώνα (1860), η βιομηχανία του Πειραιά, πέρα από το γεγονός ότι ενίσχυσε σημαντικά την οικονομία της Ελλάδας, η δύναμη και υπεροχή της στο σύνολο της, δημιούργησε πολιτιστική κληρονομιά.<sup>1</sup> Γεγονός επίσης, είναι ότι από αυτόν τον αιώνα και μετά, η πόλη ανέπτυξε συγχρόνως την αστικοποίηση παράλληλα με την εκβιομηχάνιση της.

Οι επιδράσεις που είχε η βιομηχανία στο αστικό περιβάλλον ήταν φανερές διότι η εγκατάσταση επιχειρήσεων, πέρα από το κομμάτι του τομέα αγαθών τρέχουσας κατανάλωσης, χρειάζονται μεγάλες εκτάσεις για τα συναφή παραρτήματα (αποθήκες, διοικητικά γραφεία).

Ο Πειραιάς πληρούσε όλες τις προδιαγραφές για να αναπτυχθεί η βιομηχανία, καθώς ο αστικός χώρος του που διέθετε διπλά σε λιμάνι, υπήρξε η ιδανική συνθήκη για την εκβιομηχάνιση της πόλης. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η κατασκευή σιδηροδρόμων που βοήθησε την σύνδεση της αγοράς του Πειραιά με την υπόλοιπη χώρα. Από το 1860 - 1896, υπήρξε ραγδαία αύξηση του πληθυσμού, λόγω μετανάστευσης κριτικών προσφυγών και πληθυσμού νησιών. Συνεπώς, ο πληθυσμός αυτός, αποτέλεσε επαρκές εργατικό δυναμικό για τα πρώτα βιομηχανικά καταστήματα.

Πέρα από το γεγονός ότι το εμπόριο αναπτύχθηκε στο εσωτερικό της χώρας μέσω της ανάπτυξης των συγκοινωνιακών μέσων, με την διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ (1896) και της Κορίνθου (1893), τα εμπορεύματα του Πειραιά, αποτέλεσαν αγορές στη Ευρώπη και στην τότε οθωμανική αυτοκρατορία με αποτέλεσμα να ενταχθούν στην διεθνή ανταγωνιστική αγορά.

---

<sup>1</sup> Βασίλης Κουτούζης, 9/2/11 «Η Βιομηχανία στον Πειραιά» βλέπε: <http://www.koutouzis.gr/viomixanies.htm> (τελευταία επίσκεψη: 2/12/202)



Τα καταστήματα εμπορευμάτων που δημιουργήθηκαν ήταν κυρίως μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις όπου μπορούν να στελεχώσουν 6 - 100 εργάτες. Η τοποθεσία των περισσότερων μαγαζιών είναι κυρίως απόκεντρη, όπως για παράδειγμα η περιοχή του Αγίου Διονυσίου και της Αγίας Σοφίας. Πέρα από το γεγονός ότι καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση, οι λόγοι για τους οποίους βλέπουμε την περιοχή αυτή ως «αποκομμένη» από το αστικό περιβάλλον, είναι η ρύπανση, ο θόρυβος και τυχόν ατυχήματα που μπορεί να προκύψουν (πυρκαγιές).<sup>2</sup>

Οι αρχιτέκτονες νεοκλασικισμού Σταμάτης Κλεάνθης<sup>3</sup> και ο Γερμανός Έντουαρντ Σάουμπερτ<sup>4</sup>, το 1834 ανέλαβαν το πολεοδομικό σχέδιο του Πειραιά ως μια νέα πόλη. Την χώρισαν σε δυο τμήματα, με παράλληλους και κάθετους δρόμους, το αποκαλούμενο «ορθογώνιο σύστημα» και έτσι σχημάτισαν το βορειοδυτικό και το νοτιοανατολικό κομμάτι της περιοχής. Το βορειοδυτικό κομμάτι του λιμανιού, που χαρακτηρίστηκε ως «ο συνοικισμός των εργοστασίων», από το 1875, έχει γίνει γνωστό για την διαχρονικότητά του και μέσα σε αυτό έχουν παρατηρηθεί παρατημένες επιχειρήσεις. Πλέον, λόγω των κακών συνθηκών διαβίωσης, της απομόνωσης, των αρρωστιών και πολλών θανάτων στις επιχειρήσεις που υπέστη σε βάθος χρόνων, η περιοχή φαίνεται να παραμένει στάσιμη στην ανάπτυξη έως και σήμερα, πραγματοποιώντας μικρά βήματα για την συντήρηση της και την λειτουργικότητά της. Μετά την χρεοκοπία κυρίως μεγαλέμπορων, η οικονομική κρίση γενικεύτηκε. Από το 1848, υπήρξε ανάκαμψη του εμπορίου από εισαγωγές και εξαγωγές εμπορευμάτων.

Έπειτα, με μεγάλη επιτυχία, από το 1870 - 1875, αναπτύχθηκε ραγδαία η δημιουργία βαμβακουργείων και εν συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν εξαγωγές στις μεγάλες μονάδες της Αγγλίας και της Γαλλίας.

---

<sup>2</sup> Μαριάνθη Κοτέα – (4/11/1995) «*Η Βιομηχανική Ζώνη του Πειραιά (1860 - 1900)*», Διδακτορική Διατριβή - Πτυχιούχος Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών Υπότροφος Ι.Κ.Υ. βλέπε: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/6059#page/1/mode/2up> (Τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

<sup>3</sup> Έλληνας αρχιτέκτονας 19ου αιώνα, δημιουργός κτηρίων Αθήνας, σύνταξη πολεοδομικού σχεδιασμού της πόλης του Πειραιά (1834), βλέπε: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82\\_%CE%9A%CE%BB%CE%B5%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CF%82](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CE%BB%CE%B5%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CF%82) (Τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

<sup>4</sup> Γερμανός αρχιτέκτονας του 19ου αιώνα. Σχεδίασε το πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας, του Πειραιά και της Ερέτριας, βλέπε: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B1%CF%81%CF%84\\_%CE%A3%CE%AC%CE%BF%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%84](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B1%CF%81%CF%84_%CE%A3%CE%AC%CE%BF%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%84) (Τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

Όμως, μετά την λήξη του εμφυλίου αμερικάνικου πολέμου (1865), η αγορά που εξήγαγε η Ελλάδα σε αυτές τις χώρες σιγά σιγά σταμάτησε, και η συνθήκη αυτή ανάγκασε την παραγωγή της χώρας να επικεντρωθεί στις αγορές εντός της χώρας. Πέρα από την υπόθεση αυτή, η περιοχή υπέφερε από κακές συνθήκες διαβίωσης στην εργατική ζωή, από προβλήματα υγειονομικής φύσεως λόγω των νερών και των οσμών, έλλειψη χρήματων, υλικές ζημιές και θανάτους από πλημμύρες.<sup>5</sup> Παρόλα αυτά, η μεσολάβηση της μικρασιατικής καταστροφής (1922 - 24), λόγω πολυάριθμης μετανάστευσης, ενίσχυσε το εργατικό δυναμικό με αποτέλεσμα να φέρει ανάκαμψη στην οικονομία της χώρας.<sup>6</sup>

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως γενικά υπήρχαν αρκετά σκαμπανεβάσματα στην πρόοδο της ανάπτυξης της περιοχής, που εξαρτήθηκαν από μια συνάρτηση μεταξύ αριθμού εργατικού δυναμικού και της οικονομικής κατάστασης. Επίσης, φαίνεται πως υπήρχε μια συνεχής πάλη για να κρατηθεί η λειτουργικότητα της περιοχής από τις διάφορες ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν. Ένα από τα παραδείγματα είναι ότι διατηρήθηκε η μόνιμη τοποθέτηση δεξαμενών επισκευής και καθαρισμού.

Οι βιοτεχνίες, τα μικρά καταστήματα και τα εργοστάσια που ορισμένα από αυτά υπήρχαν και υπάρχουν μέχρι σήμερα, είναι μηχανουργεία, χυτήρια, ξυλουργεία, σαπωνοποιεία, μανεστροποιεία, μεταξουργεία, φανοποιεία αμαξοποιεία, σιδηρουργεία, βαρελοποιεία, κεραμοποιεία κλπ. Η τοποθεσία όλων των επιχειρήσεων καθορίζεται με βάση την φύση τους, και για τον λόγο αυτό, κάποιες κατατάσσονται στις επιχειρήσεις που βρίσκονται εγκατεστημένες ανάμεσα σε κατοικίες και κάποιες στην κατηγορία με τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε πιο απόκεντρα σημεία της πόλης προς αποφυγήν ατυχημάτων, θορύβων και διάφορων επικίνδυνων οσμών.

Η οικοδόμηση των βιομηχανικών καταστημάτων μέχρι το 1875 συνέχισε με γρήγορους ρυθμούς και επεκτάθηκε σε τρία οικοδομικά τετράγωνα της οδού Αγίου Διονυσίου κι στην οδό Ασκληπιού, με αποτέλεσμα η ζώνη να επεκταθεί σε όλο το βορειοδυτικό μέρος της πόλης.

---

<sup>5</sup> Αυτόθι: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/6059#page/1/mode/2up> (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

<sup>6</sup> Παππά Μαριέλλα - Καλογεράκος Ιωάννης - Πτυχιακή Εργασία (2005) «*Η Βιομηχανική Κληρονομιά της Οδού Πειραιώς...*» βλ. έπε: [http://oceanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/438/pol\\_00831.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://oceanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/438/pol_00831.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

Ανακεφαλαιώνοντας, μέσα σε 40 χρόνια, η πόλη μετατράπηκε από ναυτιλιακό και εμπορικό κέντρο σε βιομηχανικό.<sup>7</sup> Με αφορμή τις παραπάνω συνοπτικές πληροφορίες, δόθηκε η αφορμή για την αντίληψη της όψης της περιοχής. Στην συνέχεια, θα γίνει αναφορά στην απλή και καθημερινή αρχιτεκτονική που χαρακτηρίζει την περιοχή, στην ομοιότητα και διαφορετικότητα των μαγαζιών, στην εξέλιξη της περιοχής και στο απόκοσμο στοιχείο που παραμένει αντιληπτό. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι ανάμεσα σε συνέργεια, μεταλλουργία, χυτήρια και διαφόρων ειδών εργαστήρια κατασκευής, έχουν προστεθεί μπαρ, καφέ, χώροι τέχνης και πολυεθνικές εταιρίες. Παρόλο των επιπροσθέτων αυτών επιχειρήσεων, οι ιδιοκτήτες αυτών, σεβάστηκαν την αισθητική και την αρμονία της ζώνης αυτής και στέγασαν τις επιχειρήσεις τους πάνω σε πετρόκτιστες και παρόμοιας αρχιτεκτονικής δομής αποθήκες.<sup>8</sup>

---

<sup>7</sup> Αυτόθι: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/6059#page/1/mode/2up> (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

<sup>8</sup> Ξένια Γεωργιάδου, 30/6/2020, Περιοδικό Κ, «Η ατμομηχανή του νέου Πειραιά» βλέπε: <https://www.kathimerini.gr/k/k-magazine/1085065/i-atmomichani-toy-neoy-peiraia/> (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)

## 2.2 Αρχιτεκτονική - Αισθητική Μπανάλ

Γενικά, οι βιομηχανικοί χώροι αποτελούν ιστορική αναδρομή. Για τον λόγο αυτό, παρατηρούμε πως η μορφολογία τους παραμένει σχεδόν ανέγγιχτη λόγω σεβασμού της αρχιτεκτονικής και της ιστορικής κληρονομιάς. Παρόλα αυτά, θεωρούνται αξιοποιήσιμοι και λειτουργικοί χωρικά, καθώς βρίσκονται και σε καλή τοποθεσία. Από το 1970 ξεκίνησε η αποβιομηχανοποίηση, γεγονός που έφερε μετασχηματισμούς και αραίωση στις επιχειρήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Στον αιώνα που διανύουμε, μπορούμε να αντιληφθούμε ότι ο οικονομικός παράγοντας υστερεί ως προς τις υπηρεσίες που δημιουργούνται πάνω στην καθολική βιομηχανική παραγωγή. Η μερική αλλαγή που έχει υποστεί όλη η περιοχή ορίστηκε ως μεταβιομηχανική πόλη.<sup>9</sup>

Στο οπτικό πεδίο, η πολυχρησιμοποιημένη περιοχή αυτή είναι συνηθισμένη, τόσο που τελικά φτάνει στο σημείο να χαρακτηριστεί ως ξεπερασμένη και αναγνωρίσιμη. Για τον λόγο αυτό, η περιοχή γίνεται άμεσα αντιληπτή ως βιομηχανική καθώς και ο λόγος ύπαρξης της. Άρα, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αισθητικά ως μπανάλ. Η συνήθεια που δημιουργούν οι υποσυνείδητες εικόνες στο μυαλό μας, παράλληλα με την αναγνώριση της συμμετρίας και των επαναλαμβανόμενων μοτίβων, βοηθάνε στην παρατήρηση του συνηθισμένου.

Φαίνεται πως η δομή και η όψη των βιομηχανικών αποθηκών είναι έτσι κατασκευασμένες για να εξυπηρετούν απλά την χρήση και την λειτουργικότητα τους. Συγκριτικά, κάποια από αυτά έχουν τα ίδια ανοίγματα και τους ίδιους όγκους με αποτέλεσμα να φαίνονται ίδια. Παρόλο τον παρόμοιο τρόπο κατασκευής, κάποια διαφοροποιούνται από το στυλ τους που αναδεικνύεται μέσω υλικών και χρωματικών λεπτομερειών. Η απλότητα και η λιτότητα των γεωμετρικών σχεδίων παραμένουν στα ανακαινισμένα και στα συντηρημένα εις βάθος χρόνων κτίσματα.

Η διατήρηση της μικρής κλίμακας και όλων των παραπάνω στοιχείων δίνουν την εικόνα, ότι διαφυλάσσεται η λαϊκή αρχιτεκτονική. Η λαϊκή αρχιτεκτονική φαίνεται πως «προσπαθεί να επιβιώσει» με την βοήθεια της μοντέρνας αρχιτεκτονικής που έρχεται να συντηρήσει και να δώσει ένα ιδιαίτερο στυλ στην

---

<sup>9</sup> Διαφάνεια 1, Ενότητα Α, «Σημασία Διατήρησης και Ανάδειξης των Βιομηχανικών», βλέπε: <file:///C:/Users/User/Downloads/Ntella.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)

βάση των λαϊκών κτισμάτων. Λόγω της μικρής κλίμακας υπάρχει μια αδιαφάνεια μεταξύ του ιδιωτικού και του δημοσίου χώρου.<sup>10</sup>

Για την διατήρηση του ιδίου αρχιτεκτονικού ρυθμού, στην περίπτωση μιας διαχρονικής περιοχής όπως αυτής, παρόλο των διαφορετικών και σύγχρονων υλικών, απαιτείται (οπτικά τουλάχιστον), η αναπαραγωγή ιδίων μορφολογικών στοιχείων (πόρτες, παράθυρα, μικροί εξώστες κλπ). Στην συγκεκριμένη περίπτωση, για εκκρεμότητες γραφειοκρατικές και οικονομικούς λόγους, παρατηρείται ότι η ολοκληρωτική αναστήλωση και ανάκαμψη της προχωράει με αργούς ρυθμούς.<sup>11</sup> Το γεγονός αυτό, δίνει αφορμή στην αναφορά της αισθητικής που αποπνέουν οι βιομηχανικές κατασκευές, στην μεταβατικότητα της και στη συνεχή εξέλιξή της. Με άλλα λόγια, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι βρίσκεται σε έναν ενδιάμεσο χώρο, στο μεταίχμιο μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος.

Η αρχιτεκτονική της περιοχής προσαρμόζεται σε ένα πλαίσιο αρχιτεκτονικών χώρων και κατασκευών που λειτουργούν σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες ανάγκες της. Με βάση πάντα την οικονομία, την κοινωνία και την κουλτούρα του πολιτισμού, μεταβάλλονται και οι ανάγκες για την ορθή λειτουργία των υποδομών. Η αισθητική και η απλότητα της κατασκευής των υποδομών της περιοχής, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί από το όρο «*Liminal*». Στην αρχιτεκτονική, χαρακτηρίζεται ως μεταβατικός χώρος (κατώφλι). Είναι επίσης μια ασαφής κατάσταση και εκφράζει αντιφάσεις, όπως για παράδειγμα εστιάζει περισσότερο στην διαδικασία παραγωγής, δηλαδή στους εναλλακτικούς τρόπους για την ανάπτυξη της οικονομίας, της διαδικασίας και των κοινωνικών σχέσεων, έναντι της ατομικής προβολής.<sup>12</sup>

---

<sup>10</sup> Μαγδαληνή Σγουρίδη (23/8/19), LIFO, «Ένα βήμα πίσω από το λιμάνι του Πειραιά, σήμερα», βλέπε: <https://www.lifo.gr/culture/design/ena-bima-piso-apo-limani-toy-peiraia-simera> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)

<sup>11</sup> Αυτόθι:

[http://okeanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/438/pol\\_00831.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://okeanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/438/pol_00831.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)

<sup>12</sup> Nicholas Anastasopoulos, (2017), «*Liminal architecture: non-traditional rules for the architect and for architecture*», βλέπε: <https://documentcloud.adobe.com/link/review?uri=urn:aaid:scds:US:fd28790f-e443-44e6-84cc-25b9433f27c6#pageNum=1> (τελευταία επίσκεψη: 11/12/2021)

## 2.3 Liminal Space

Η μεταχείριση και η προσαρμογή της καθημερινότητας σε ένα «μνημειακό» χώρο, δημιουργεί ένα ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ μιας παλιάς και μιας νέας κατάστασης. Μια καινούργια καθημερινότητα αναπτύσσεται στην βάση μιας παλιάς. Με αφορμή την αναφορά στην αρχιτεκτονική στο προηγούμενο κεφάλαιο και με βάση το συμπέρασμα της διαχρονικότητας του τόπου είναι αξιόλογο να σημειωθεί η ατμόσφαιρα του απόκοσμου τόπου. Μια περιοχή που δημιουργεί την αίσθηση ότι βρίσκεσαι σε περιβάλλον μοναχικό και μη, σε μια ενδιάμεση γκρίζα ζώνη μεταξύ δυο πραγματικοτήτων.<sup>13</sup> Με αλλά λόγια θα μπορούσαμε να το εκφράσουμε αυτό με τον όρο του «*Liminal Space*»<sup>14</sup> (οριακός χώρος), όπου τον χρησιμοποιώ στην εργασία και ως βασική αισθητική.

Η βιομηχανική περιοχή που χαρακτηρίζεται ως περαστική, (μη-τόπος), στο παρελθόν είχε μεγάλο εργατικό δυναμικό και έτσι στέγασε πολλές ζωές. Η έλλειψη της ανθρώπινης παρουσίας σήμερα, αποπνέει την αίσθηση ότι ο χρόνος έχει σταματήσει. Παράλληλα, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το άδειο τοπίο, βρίσκεται στο μεταίχμιο του ερημικού τόπου και της καθημερινής λειτουργίας. Έτσι, διαπιστώνεται η ανθρώπινη δραστηριότητα χωρίς την παρουσία του ανθρώπου. Γενικά, το μυαλό μας οικειοποιείται στα κοινά οπτικά ερεθίσματα και αυτόματα αναγνωρίζει τον λόγο ύπαρξης τους χωρίς να υπάρχει πάντα άμεση και ξεκάθαρη εικόνα για την δραστηριότητα που υπάρχει.<sup>15</sup>

Οι αντιθέσεις που δημιουργούνται, δηλαδή το στοιχείο του παλιού σε σχέση με το καινούργιο, το καθημερινό με το ερημικό, η ανθρώπινη δραστηριότητα χωρίς την παρουσία του ανθρώπου, και το αίσθημα της ανησυχίας παράλληλα με της οικειότητας, παραχωρούν την έννοια της οριακότητας (liminality). Σε μια δεύτερη ανάγνωση του όρου αυτού, καταλαβαίνουμε την μετάβαση της χρονικής περιόδου που διανύουμε, δηλαδή η αρχή μιας καινούργιας πραγματικότητας και η απότομη επιβαλλόμενη μετάβαση μας από την μια

---

<sup>13</sup> Solar Sands, 11/7/2020, «*Liminal Spaces (Exploring an Altered Reality)*» βλέπε: <https://www.youtube.com/watch?v=N63pQGhvK4M> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)

<sup>14</sup> Τοποθεσία που είναι μια μετάβαση μεταξύ δύο άλλων τοποθεσιών ή καταστάσεων ύπαρξης. Συνήθως αυτά είναι εγκαταλελειμμένα και πολλές φορές άδεια. Αποπνέει ανησυχία, απουσία χρόνου αλλά παράλληλα οικειότητα, βλέπε: [https://aesthetics.fandom.com/wiki/Liminal\\_Space](https://aesthetics.fandom.com/wiki/Liminal_Space) (τελευταία επίσκεψη: 8/12/2021)

<sup>15</sup> Αυτόθι: <https://www.youtube.com/watch?v=N63pQGhvK4M> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)

πραγματικότητα στην άλλη. Βρισκόμαστε στο κατώφλι αναμεσά «δύο διαφορετικών κόσμων», δηλαδή πριν την πανδημία και κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Αξίζει λοιπόν να σημειωθεί το σχόλιό περί πανδημίας που θέλοντας και μη, μέσο αυτής, πραγματοποιήθηκαν ριζικές αλλαγές στην καθημερινότητα. Η αναζήτηση του θέματος μέσα στα πλαίσια της εξάπλωσης της πανδημίας, δημιούργησε μια συγκεκριμένη ψυχολογική κατάσταση. Η προσωρινή διάλυση, η ξαφνική απομόνωση και η μοναξιά, αδρανοποίησε τους γρήγορους ρυθμούς της καθημερινής ζωής. Η λέξη οριακότητα (Liminality), στην ανθρωπολογία είναι η διαδικασία της προσαρμογής ενός ανθρώπου σε καινούργια δεδομένα. Η διαδικασία αυτή, σχεδόν πάντα δημιουργεί αστάθεια, αβεβαιότητα για το μέλλον και αποπροσανατολισμό.<sup>16</sup>

Σε πολλές κρίσεις της ζωής μπορεί να εμφανιστεί αυτός ο όρος ως μεταφορά, όμως κύρια κρίση όπου έδωσε κατεύθυνση στην εργασία από την πράξη στην θεωρία, ήταν αυτή της πανδημίας. Παρομοίως, όπως βρισκόμαστε στην κατάσταση που βιώνουμε (μεταφορικά στα όρια μιας μετάβασης), από το πώς ήταν οι ζωές μας πριν και το πώς φανταζόμαστε πως θα είναι στο μέλλον, μετά από αλλαγές που πραγματοποιούνται σε έναν οριακό χώρο, αυτή η κατάσταση εκφράζεται και στην φωτογραφική δουλειά. Φαίνεται πως η περιοχή αιωρείται αναμεσά σε παλιότερες καταστάσεις και σε μια διαδικασία μετάβασης.

Η οριακότητα μπορεί να επιδράσει θετικά αλλά και αρνητικά σε μια κατάσταση. Ενδέχεται να θεωρείται ένα στάδιο που δίνει ευκαιρία εξέλιξης, αλλά από την άλλη, δημιουργεί ανησυχία και φόβο λόγο ανασφάλειας για μια πορεία που καθιστά το μέλλον απρόβλεπτο.<sup>17</sup> Τελικά, η αισθητική που αποδίδεται σε φυσικούς χώρους, σε μεταφορικούς και σε συναισθηματικούς, σε συνδυασμό με την Νέα Τοπογραφία που θα αναφερθεί ως πηγή επιρροής της εργασίας, αποτελούν τα βασικά ορόσημα της εργασίας.

---

<sup>16</sup> Wikipedia, the free encyclopedia, «Liminality» βλέπε: <https://en.wikipedia.org/wiki/Liminality> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)

<sup>17</sup> Θεοδώρα Μπλαντφιλντ, (20/10/2021), «Ο αντίκτυπος του οριακού χώρου στην ψυχική υγεία», βλέπε: <https://www.verywellmind.com/the-impact-of-liminal-space-on-your-mental-health-5204371> (τελευταία επίσκεψη: 12/12/2021)

## 2.4 Νέα Τοπογραφία / Επιρροές

Το 1975 ήταν η χρονιά που ανανεώθηκε ριζικά η προσέγγιση της φωτογραφίας τοπίου, αλλάζοντας τα δεδομένα αντίληψης του ανθρώπου για το τοπίο. Το συγκεκριμένο έτος έπαιξε καθοριστικό ρολό στην θεώρηση του τοπίου ως φυσικό, χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, που το καθιστούσε αστικό.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της χρόνιας παρουσιάζεται μέσω του εκθέματος με τίτλο «*New Topographics*» (1975). Ο όρος αυτός επινοήθηκε από τον επιμελητή του εκθέματος William Jenkins. Ο ίδιος επέλεξε οκτώ νέους Αμερικάνους φωτογράφους και ένα ζευγάρι από την Γερμανία που ειδικεύονταν σε αυτό το είδος της φωτογραφίας. Έχοντας κοινή θεματολογία και παρόμοια αισθητική, έθεσαν καινούργιες βάσεις στην φωτογραφία τοπίου. Το έκθεμα πραγματοποιήθηκε στο Διεθνές Μουσείο Φωτογραφίας στο *George Eastman House* στο Rochester της Νέας Υόρκης. Οι επιλεγόμενοι φωτογράφοι ήταν ο Robert Adams (1928-1997), ο Lewis Baltz (1945-2004), ο Joe Deal (1947-2010), ο Frank Gohlke (1942), ο Nicholas Nixon (1947), ο John Scott, Stephen Shore (1947), Henry Wessel Jr (1942-2018) και το ζευγάρι από την Γερμανία Bernd και Hilla Becher.

Οι φωτογραφίες τους, αντικατοπτρίζουν μια αντανάκλαση ενός προαστιακού κόσμου. Ο τίτλος που δόθηκε ήταν: «*Photographs of Man-Altered Landscape*», ο οποίος σε ελεύθερη μετάφραση αποδίδεται ως: «*Οι φωτογραφίες τοπίου που άλλαξε ο άνθρωπος*». Το νόημα της έκθεσης έδωσε μεγάλη βαρύτητα στην συγκεκριμένη θεματολογία, καθώς μέσω της φωτογραφίας εστιάζεται η καταπάτηση του φυσικού τοπίου από την βιομηχανική ανάπτυξη και την εξάπλωση των πόλεων. Επομένως, οι περισσότερες φωτογραφίες που περιέχονται στην έκθεση τους, δεν απεικονίζουν το τοπίο αυτό καθαυτό, αλλά τις παρεμβάσεις των Αμερικάνων και τις μεταμορφώσεις που υπέστη από αυτούς στη μεταβιομηχανική εποχή. Παρόλα αυτά, οι φωτογραφίες αυτές χαρακτηρίζονται ως απρόσωπες, καθώς και παρατηρείται η έλλειψη συναισθηματισμού για το περιβάλλον και διατηρείται η προσέγγιση της απλής και λιτής καταγραφής.<sup>18</sup>

---

<sup>18</sup> Trifiro Anna (2018), «*Photographs of Man-Altered Landscapes*», βλέπε: <https://www.pellicolamag.com/blog/photographs-of-a-man-altered-landscape/> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)



Η φωτογραφική σειρά περιλαμβάνει 168 ασπρόμαυρες φωτογραφίες δρόμων, βιομηχανικών χώρων και προαστιακών σπιτιών. Η αισθητική της χαρακτηρίστηκε ως συνηθισμένη (μπανάλ). Το στυλ της φωτογραφίας αυτής, μετά από την ανάδειξη του πρωτοποριακού αυτού εκθέματος, άρχισε να γίνεται αποδεχτό και πλέον μπορούσε να σταθεί ως έργο τέχνης (νόμιμο έκθεμα), διαπερνώντας τον ευρύτερο κόσμο της σύγχρονης τέχνης.<sup>19</sup> Οι φωτογραφίες ευκολά θα μπορούσαν να θεωρηθούν και ως αντιαισθητικές,<sup>20</sup> καθώς υπήρχε η έλλειψη συναισθηματικότητας.

Γενικά, αν και έλαβε μια χλιαρή υποδοχή το 1975, το «*New Topographics*» έχει μεγάλη επιρροή στη σύγχρονη φωτογραφία και στην αρχιτεκτονική. Το 2009, η έκθεση προβλήθηκε στο σύνολό της σε πολλούς χώρους μουσείων. Όσο οι άνθρωποι συνεχίζουν να παρεμβαίνουν στη φύση, τόσο θα υπάρχει η αφορμή για έρευνα.<sup>21</sup> Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός ότι οι φωτογράφοι τοπογραφίας εμπνευστήκαν από τις καλές τέχνες για να τονίσουν το «ουδέτερο» στυλ στη φωτογραφία.<sup>22</sup> Μεταξύ αυτών, το παράδειγμα που πρέπει να αναφερθεί, είναι κυρίως οι φωτογραφίες του Lewis Baltz από το έργο «*New Industrial Parks Near Irvine, California*» (Νέα βιομηχανικά πάρκα στη Νότια Καλιφόρνια) που επικαλούνται τον μινιμαλισμό. Ο Baltz, ήταν ένας από τους φωτογράφους του «*New Topographics*» που έβαλε τους θεατές του να αναθεωρήσουν την οπτική τους αντίληψη.<sup>23</sup> Μαζί με αυτό, ο Baltz δημιούργησε δυο έργα, που αντιπροσωπεύουν μια βουβή και απρόσωπη αρχιτεκτονική.

---

<sup>19</sup> Sean O'Hagan (2010) «*New Topographics: photographs that find beauty in the banal*», βλέπε: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2010/feb/08/new-topographics-photographs-american-landscapes> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)

<sup>20</sup> Saul Ostrow (2006) «*Lewis Baltz's The Tract Houses, The New industrial Parks Near Irvine, California, The prototype Works*», βλέπε: <https://bombmagazine.org/articles/lewis-baltzs-the-tract-houses-the-new-industrial-parks-near-irvine-california-the-prototype-works/> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)

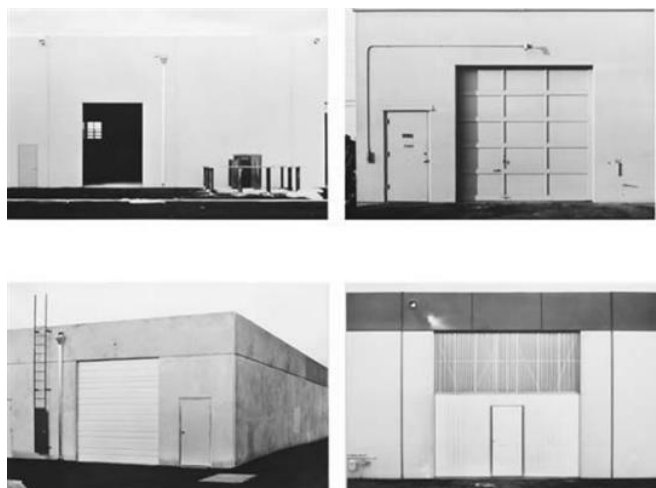
<sup>21</sup> Emilia Mickevicius, «*New Topographics*», βλέπε: <https://www.khanacademy.org/humanities/art-1010/post-war-american-art/postwar-photography/a/new-topographics> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)

<sup>22</sup> Ουδέτερος χαρακτήρας εκφράζεται μέσα από τις γραμμές και τις φόρμες (έλλειψη πληροφορίας).

<sup>23</sup> Αυτόθι: <https://www.khanacademy.org/humanities/art-1010/post-war-american-art/postwar-photography/a/new-topographics> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)

## 2.5 Lewis Baltz (1945 - 2014)

Τίτλος Έργου: «*New Industrial Parks Near Irvine, California (1970)*»



«*New industrial Parks Near Irvine*»,

Βλέπε λινκ: <https://cup2013.wordpress.com/tag/new-industrial-parks-near-irvine/>

Η καταγραφή συγκεκριμένων έργων τα οποία εκφράζουν τον Baltz είναι κυρίως η σειρά του «*New Industrial Parks Near Irvine, California*». Η σειρά αυτή, αναπτύχθηκε την δεκαετία του 1970 και δημοσιεύτηκε στις 31 Αυγούστου 2010. Αυτό το έργο, απέδειξε τις αλλαγές που υπέστη το αμερικανικό τοπίο από την ανθρώπινη παρέμβαση την δεκαετία του 70.<sup>24</sup> Λόγο πρωτοποριακού είδους φωτογραφίας, κέντρισε το ενδιαφέρον στα τέλη δεκαετίας 70.<sup>25</sup> Οι 51 εικόνες του έργου, απεικονίζουν δομικές λεπτομέρειες, τοίχους σε μεσαία απόσταση, γραφεία και χώρους στάθμευσης βιομηχανικών πάρκων.

Η αντίθεση και η γεωμετρία είναι στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν έντονα τις εικόνες του. Επομένως σε αυτές, αναδεικνύει την υφή της επιφάνειας, δίνοντας την αίσθηση του αφύχου θέματος. Σημαντικό στοιχείο, είναι οι εικόνες του να διαδέχονται η μια την άλλη. Όλες οι εικόνες δείχνουν να είναι ίσες μεταξύ τους, δηλαδή καμία δεν επισκιάζει την άλλη. Στόχος αυτής της τακτικής του ήταν να κατευθύνει το βλέμμα του θεατή όχι μόνο στις εικόνες άλλα να «δει» και εκτός πλαισίου, τονίζοντας έτσι την μονοτονία του τεχνικού περιβάλλοντος.<sup>26</sup>

<sup>24</sup> Museum of Contemporary Photography, «*About the Photographer, Lewis Baltz, American, 1945-2014*», βλέπε: <https://www.mocp.org/detail.php?type=related&kv=6860&t=people> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)

<sup>25</sup> Artspace, Lewis Baltz, *The New industrial Parks Near Irvine, California, 1974*, βλέπε: [https://www.artspace.com/lewis\\_baltz/the-new-industrial-parks-near-irvine-california](https://www.artspace.com/lewis_baltz/the-new-industrial-parks-near-irvine-california) (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)

<sup>26</sup> Αυτόθι <https://www.mocp.org/detail.php?type=related&kv=6860&t=people> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)

## Τίτλος Έργου: «*The Prototype Works (1967-1971)*»



«*The Prototype Works*»

Βλέπε λινκ: <https://steidl.de/Books/The-Prototype-Works-0207222356.html>

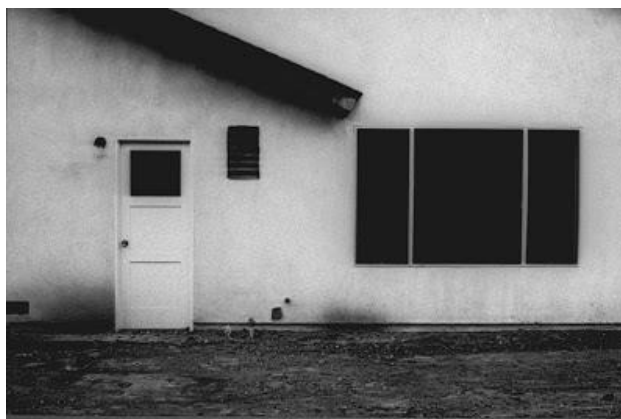
Στη συνέχεια, με το έργο του «*The Prototype Works*», ξεκινώντας το 1965, έφτιαξε μια σειρά φωτογραφιών που εστίαζε σε απλές γεωμετρικές φόρμες στον μεταπολεμικό βιομηχανικό τοπίο. Περιλαμβάνεται από τοίχους, χώρους στάθμευσης, αποθήκες και αχρησιμοποίητες πινακίδες δρόμου στην Καλιφόρνια. Τα έργα του χαρακτηρίστηκαν ως «*Πρωτότυπα*», διότι αποτελούνται από δομές αναπαραγωγίσιμης κατασκευής. Διατηρώντας την απλή καταγραφή της πραγματικότητας του δυτικού τοπίου της Αμερικής, διαμορφώθηκε ένα αφύσικο περιβάλλον.<sup>27</sup> Εδώ, αναπαριστώνται δύο φωτογραφικές αναφορές. Η πρώτη παραπέμπει στην όψη της αρχιτεκτονικής των βιομηχανιών της Καλιφόρνια, ενώ η δεύτερη σε μια πιο συμβολική εικόνα, (όπως γράμματα πινακίδες, εικόνες αυτοκινήτων). Συνυπάρχει η διχοτόμηση μεταξύ των δυο διαφορετικών κόσμων, του σκληρού της πραγματικότητας και του εμπορικού (επιθυμίες).

Η θέση που έπαιρνε σε σχέση με το είδωλο ήταν μια επιλογή προς αποφυγήν παραμορφώσεων. Η διατήρηση παρόμοιων αποστάσεων ανά λήψη δημιούργησε ομοιότητα μεταξύ των εικόνων. Με ένα φιλμ ευαισθησίας 6 ISO και ένα τρίποδο, ήθελε να εμβαθύνει την κατανόηση του θεατή, καταγράφοντας το απλό, το καθημερινό και το κοινότυπο. Ανέπτυξε μια νέα αντίληψη για το τοπίο που ήταν κυρίως πάντα απέναντι και κόντρα στον τότε ρομαντισμό.<sup>28</sup>

<sup>27</sup> Steidl Books, «*Lewis Baltz, The Prototype Works*», βλέπε: <https://steidl.de/Books/The-Prototype-Works-0207222356.html> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)

<sup>28</sup> LB (Lewis Baltz), February 2017/ Lewis Baltz (Mapfre/ Steidl), βλέπε <https://ursstahel.ch/lb-lewis-baltz-e> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2021)

Τίτλος Έργου: «*The Tract Houses (1969 - 1971)*»



28/1/2014, «*Tract Houses*» #3 from the series *Tract Houses*, 1971, gelatin silver print, 5,1/2x9".  
Βλέπε λινκ: <https://www.artforum.com/passages/jock-reynolds-on-lewis-baltz-1945-2014-49965>

Την ίδια προσέγγιση των πράγματων φαίνεται να διατηρεί και στο έργο «*Tract Houses*». Το έργο αυτό αποτελείται από είκοσι πέντε φωτογραφίες και εξετάζει την αδιαφορία ενός συγκροτήματος από μονοκατοικίες που βρίσκονται υπό κατασκευή. Η ουδέτερη στάση απέναντι στο αστικό τοπίο τον οδήγησε στην αντικειμενική αντιμετώπιση του τοπίου. Η αυστηρή σύνθεση στον τρόπο που χειρίζεται την αντίθεση μεταξύ φωτός και σιάς είναι ένα από τα επιτεύγματά του. Η επανάληψη στα σχήματα και στις φόρμες είναι μια πρακτική που τον βοηθάει να μην κυριαρχεί καμία εικόνα εις βάρος κάποιας άλλης, αντιθέτως η κάθε εικόνα ενισχύει την επόμενη.<sup>29</sup> Οι περισσότερες εικόνες περιορίζονται στο τετράγωνο κάδρο, δηλαδή 5x5. Διατηρώντας την μετωπικότητα τις περισσότερες φορές, ο Baltz απεικονίζει διάφορες κατασκευαστικές λεπτομέρειες και με την χρήση των στενών κάδρων, αποτυπώνει την καθαρότητα των εικόνων, καθώς και την λεπτομερή ευκρίνεια της υφής των κατασκευών.<sup>30</sup>

<sup>29</sup> Norton Simon Museum, Exhibitions/ Lewis Baltz: The Tract houses, *Lewis Baltz, The Tract Houses*, βλέπε: <https://www.nortonsimon.org/exhibitions/1990-1999/lewis-baltz-the-tract-houses/> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)

<sup>30</sup> Αυτόθι: <https://ursstahel.ch/lb-lewis-baltz-e> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2021)

## 2.6 Κοινή Φιλοσοφία των Έργων του Καλλιτέχνη

Η αρχιτεκτονική φωτογραφία εξυπηρετεί διάφορες δουλειές. Κάποιες θα υλοποιούνται για διαφημιστικούς λόγους και κάποιες για την προσωπική έκφραση του καλλιτέχνη μέσα στο τοπίο. Ο Baltz, παρόλο που δεσμεύτηκε με μια προσωπική έκφραση και αρμονία που έδωσε στις εικόνες του, οι φωτογραφίες του περιέχουν δόσεις ειλικρίνειας. Η αρχική του πρόθεση ήταν η απλή και αντικειμενική καταγραφή των κτηρίων με σκοπό την πληροφόρηση του κοινού για περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα. Το θεώρησε κατά κάποιον τρόπο καθήκον του να καταγράψει την ταχύρρυθμη άνθιση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Μελέτησε την δομή της μικρής αξίας κατασκευών που αποσκοπούσαν σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις άγνωστης ταυτότητας, σε μια πόλη που μόλις είχε αναστηλωθεί. Άφησε απρόσωπα τα κτήρια, λόγω της μη προσβασιμότητας στο εσωτερικό τους, και αυτό τον οδήγησε στην μελέτη της όψης και στην ανάδειξη των υφών των προσόψεων (π.χ. αρθρωτές ανυψώσεις χάλυβα, γυαλιού και σκυροδέματος). Ο άγνωστος λόγος ύπαρξης της κάθε επιχείρησης μεμονωμένα, δημιούργησε διαφορά ερωτήματα περί χρησιμότητας της φωτογραφίας ως καταγραφή και πληροφοριοδότηση. Ερωτήματα που δημιουργήθηκαν από το έργο του, όπως το ποιος εργάζεται εκεί, πόσο βιώσιμος είναι αυτός ο «καινούργιος κόσμος», τι παράγει η κάθε επιχείρηση, πώς η φωτογραφία μπορεί να λέει την αλήθεια μέσα σε ένα τόσο κενό περιβάλλον, προβλημάτισαν το κοινό.

Ο ίδιος ο Baltz αναφέρει: *«Δεν ήθελα να έχω στυλ. Ήθελα η φωτογραφία μου να φαίνεται όσο πιο βουβή και απόμακρη, όσο πιο αντικειμενική γινόταν. Προσπάθησα πολύ να μην δείξω άποψη. Προσπάθησα να σκεφτώ τον εαυτό μου ως ανθρωπολόγο από διαφορετικό ηλιακό σύστημα. Αυτό που με ενδιέφερε περισσότερο ήταν τα φαινόμενα του τόπου. Όχι το ίδιο αυτό κάθε αυτό, αλλά η επίδραση αυτού του είδους της αστικοποίησης, η επίδραση αυτού του είδους ζωής, η επίδραση αυτού του είδους κτηρίων, τι είδους άνθρωποι θα έβγαιναν από αυτά? Τι είδους νέος κόσμος χτιζόταν εδώ? Ήταν ένας νέος κόσμος που θα μπορούσαν να ζήσουν άνθρωποι?».*

Γενικά η φωτογραφία στην αρχιτεκτονική, ως προϊόν της βιομηχανικής επανάστασης, από τον 19<sup>ο</sup> αιώνα, ενσωματώθηκε στις τελευταίες εξελίξεις τεχνολογίας για μια καλύτερη και πιο λεπτομερή ευκρίνεια. Ο Baltz, παρόλα αυτά κατάφερε να δώσει λεπτομέρεια στην επίτευξη της τέλει γεωμετρίας με την βοήθεια μιας απλής φωτογραφικής μηχανής Leica, σχεδιασμένη για γρήγορες λήψεις. Με την χρήση τρίποδου, λεπτόκοκκου φιλμ και με μια καλή διαχείριση του σκοτεινού θαλάμου, κατάφερε να αποτυπώσει το αποτέλεσμα που ήθελε στις τεχνικά τέλει και ταυτόχρονα άτεχνες εικόνες του.

Η αρχιτεκτονική ήταν περιορισμένη και πήγαινε πάντα με βάση την οικονομία. Η χρησιμότητα της ήταν καθαρά και μόνο για αποδοτικούς και πρακτικούς λόγους. Η όψη των κτηρίων ήταν τυποποιημένη. Την δεκαετία του 70, το έργο του δεν είχε την υποδοχή που του άρμοζε. Αργότερα όταν το έργο του παρουσιάστηκε σε μεγάλα μουσεία μαζί με άλλα γνωστά μινιμαλιστικά έργα, όπως αυτό του Donald Judd με τους ασάλινους κύβους, τον Sol LeWitt με τις φόρμες και τον Carl Andre με τα μινιμαλιστικά πλέγματα από τούβλα, απέκτησε άλλη αναγνωσιμότητα.

Η επικαιρότητα είναι μια λέξη πλέον που χαρακτηρίζει την δουλειά του. Η προσεκτική παρατήρηση των πράγματων και η λεπτομερής μινιμαλιστική προσέγγιση του, επηρέασε και άλλαξε την οπτική πολλών. Οι τοποθεσίες που φωτογράφησε παραμένουν σχεδόν αμετάκλητες έως και σήμερα. Ο Baltz ήθελε να τονίσει τον τρόπο με τον οποίο οι εταιρείες εξαπλώνονται και επομένως το χρήμα βρίσκει πάντα τρόπο να καταστραφεί έμμεσα τους ανθρώπους και το περιβάλλον.<sup>31</sup>

Ο ίδιος φαίνεται να είναι άμεσα επηρεασμένος από τον κινηματογράφο, συγκεκριμένα από τον Hitchcock, τον Antonioni και τον Godard. Τόσο ο Antonioni όσο και ο Baltz, δίνουν βάση στο τοπίο και τονίζουν τι γίνεται εκτός κάδρου, εκτός κάμερας. Τα κενά αστικά τοπία του Antonioni, μαζί με την ανησυχία ότι κάτι θα συμβεί ή έχει συμβεί, φαίνεται να καθορίζουν και τα έργα του Baltz. Ο Baltz, ενσωματώνει την φιλοσοφία των στατικών πλάνων του Antonioni, ο οποίος σκηνοθετεί με τέτοιο τρόπο τα πλανά του, χωρίς παρουσία ζευγαριού και αναδεικνύει το τοπίο, τον κενό χώρο και τα αντικείμενα.

---

<sup>31</sup> David Company, (2021), Fast world, Slow Photography: Lewis Baltz, «A short essay on the work of Lewis Baltz, written for the Financial Times Weekend Magazine photo supplement» (5/5/2016), βλέπε: <https://davidcompany.com/fast-worlds-slow-photography/> (Τελευταία επίσκεψη: 19/12/2021)

Ακόμη μια επιρροή, αποτελούν οι ταινίες του Hitchcock. Ως προς την αρχιτεκτονική των γενικών πλάνων στις ταινίες του, υπήρχε η εισαγωγή των προσόψεων των κτηρίων που εμποδίζουν την τρέχουσα δράση στο χώρο. Ο ίδιος, όπως και ο Baltz, αντιμετώπιζε το τοπίο ως χώρο που διαδραματίζονται πολλαπλές δράσεις. Τέλος, επιπλέον χαρακτηριστικό που αφομοιώνει ο Baltz, είναι από τον Godard με τις δημοφιλείς ταινίες του. Ο σκηνοθέτης μέσα από τις ταινίες του, σχολιάζει την κουλτούρα του καταναλωτισμού, τις προσδοκίες και τις επιθυμίες της κοινωνίας. Κάτι το οποίο απασχολούσε έντονα και τον Baltz.<sup>32</sup>

Ο Baltz συνδυάζει την αισθητική του μινιμαλισμού, με την κριτική σκέψη και την συναισθηματική επίδραση. Ενδιαφερόταν πολύ για την καθημερινότητα που δεν παρατηρεί ο άνθρωπος. Δούλευε πάντα με αντιφάσεις στις φωτογραφίες του, εξάλλου γι' αυτό η δουλειά του διατηρεί βαθύτερο νόημα και δεν αποτελεί απλώς μια ανάδειξη αισθητικής. Η αρμονία που σχηματίζεται με την μινιμαλιστική αισθητική του αλλά και ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζεται τις απλές εικόνες, μεταδίδει έναν βαθύτερο προβληματισμό.

---

<sup>32</sup> Lewis baltz, Cinema and the Intuition of Nothing, - *A Brief essay written on the occasion of the exhibition Lewis Baltz: Common Objects – Hitchcock, Antonioni, Godard, at Le Bal, Paris, 2014. Published in the accompanying catalogue issued by Steidl / Le Bal*, βλέπε: <https://davidcompany.com/lewis-baltz-and-the-intuition-of-nothing/> (Τελευταία επίσκεψη: 20/12/2021)

### 3. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

#### 3.1 Διαδικασία / Δυσκολίες που Αντιμετώπισα

Η προσωπική ματιά με την αντικειμενική ματιά των κτηρίων της περιοχής, δηλαδή η διατήρηση της μετωπικότητας για την αποφυγή παραμορφώσεων αλλά παράλληλα και το παιχνίδι ανάμεσα στις γραμμές και στις φόρμες που σχηματίζονται ανά δισέλιδα, διατηρεί μια ισορροπία.

Αν θέλαμε να δώσουμε ένα γενικό νόημα με βάση την αισθητική της συμμετρίας, της ομοιότητας και της αρμονίας που δημιουργείται στην αρχιτεκτονική, θα ήταν η αναζήτηση της ουτοπίας. Η μεταφορική σημασία της λέξης στην αρχιτεκτονική είναι ο διαρκής αγώνας του ανθρώπου για ζωή, που καθορίζεται από τους φόβους του και τις επιθυμίες σε συνάρτηση με την ελπίδα βρίσκεται πάντα πίσω από αδιέξοδους και δυστυχίες.<sup>33</sup> Η αρμονία μέσα σε μια πόλη δυσαρμονική, ταυτίζεται με την αρμονία που ιδανικά επιθυμεί ο άνθρωπος να αποκτήσει σε μια περίοδο μεταβατική και γεμάτη σύγχυση. Τα μικρομεσαία κτήρια, τα χρώματα τους, οι ελάχιστες οπτικές πληροφορίες από τις οποίες αποτελούνται, μέχρι η έλλειψη ανθρώπινης παρουσίας, δίνουν την αίσθηση μιας περιοχής όχι τόσο κοσμικής - κοινωνικής, μιας περιοχής που είναι προσωρινά παρατημένη από εργατικά χεριά.

Η διαδικασία της φωτογράφισης φαίνεται απλή σε πρώτη φάση. Πραγματοποιήθηκε με μια κάμερα Crop, την Canon 600D. Ο φακός που χρησιμοποιήθηκε ήταν ευρυγωνιος 18-55mm, καθώς οι δρόμοι είναι αρκετά στενοί. Η φωτογραφική διαδικασία διήρκεσε μήνες για την ορθή απόδοση του θέματος. Η ιδέα ξεκίνησε από την αισθητική της περιοχής που μου κέντριζε το ενδιαφέρον σε συνδυασμό με την πανδημία. Η καραντίνα που είχε επιβληθεί λόγω κορονοϊού, με έκανε να θέλω να αποδράσω από το σπίτι και επομένως να περπατήσω την πόλη επί ώρες σχεδόν σε καθημερινή βάση. Το ένστικτό μου με οδήγησε στην βιομηχανική αυτή περιοχή. Ξεκίνησα να φωτογραφίζω για να αποτυπώσω αυτήν την εγκατάλειψη και την ησυχία που πρώτη φορά παρατήρησα σε μια πόλη με γρήγορους ρυθμούς.

---

<sup>33</sup> Βασιλική Βλαχοδήμου, Theories of Architecture 1, «Αρχιτεκτονική και Ουτοπία», βλέπε: <https://theoriesofarchitectureauth.tumblr.com/post/168689830614/%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%BF%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%AF%CE%B1> (τελευταία επίσκεψη: 13/12/2021)



Η περιοχή αποτελείται από πολλά στενά και μέσα σε αυτά, υπάρχουν κάποια λιγότερο ερημικά και κάποιά τελείως παρατημένα. Συνεπώς κάποιες φορές, ένιωσα την ανάγκη να έχω και παρέα στην βόλτα μου. Πέρα από τις δυσκολίες της φωτογράφισης, ο περισσότερος χρόνος που αφιέρωσα στην εργασία αυτή, ήταν η διαδικασία της ένωσης των δισέλιδων με γνώμονα πάντα τις γραμμές, τις φόρμες, τα χρώματα, όπως επίσης η αποφυγή των παραμορφώσεων. Τα κτήρια είναι σχεδόν τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο και το ένα απέναντι από το άλλο.

Τέλος, όπως προανέφερα, υπήρχαν όψεις επιχειρήσεων που έμοιαζαν μεταξύ τους. Το γεγονός αυτό, με ώθησε στο να απαθανατίσω τα πιο «μοναδικά» στο είδος τους και να τα τοποθετήσω με την μορφή δισέλιδου έτσι ώστε να δημιουργήσω ένα οπτικό «παιχνίδι» με γραμμές και φόρμες. Θα μπορούσαν να αποτελέσουν εικόνες αποτυπωμένες στην μνήμη, ως ένας οικείος τόπος στο ασυνείδητο. Υποθετικά, ο ανθρώπινος νους ακολουθεί έναν συγκεκριμένο τρόπο λειτουργίας. Αντιδράει όχι μόνο στα ορατά χαρακτηριστικά αλλά βλέπει με βάση τις αναμνήσεις του. Συνδυάζοντας τα εξωτερικά ερεθίσματα με την ήδη καθορισμένη ανάμνηση μπορούμε να «αντιληφθούμε και τι συμβαίνει εκτός κάδρου».<sup>34</sup>

Μια επιπλέον σημαντική διαπίστωση της μελέτης αυτής της περιοχής, ήταν η δυσκολία που αντιμετώπισα στο να αποτυπώσω στις φωτογραφίες μου, την αρμονία που υπήρχε, μέσω της κλίμακας, των όγκων, των υφών και των χρωμάτων. Καθώς και την απόδοση φωτογραφικών μέσων των νοητών ενώσεων όπως είναι η συμμετρία των σχημάτων, των γραμμών και των συνδυασμών των χρωμάτων. Η εκμετάλλευση της γεωμετρίας των κατασκευών και η μινιμαλιστική διάθεση της αρχιτεκτονικής τους, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την δημιουργία του φωτογραφικού λευκώματος.

---

<sup>34</sup> Marvin Minsky, (12/2006), 2<sup>η</sup> Έκδοση, Εκδόσεις Κάτοπτρο «Η Κοινωνία της Νόησης. Αναλύοντας την αρχιτεκτονική του ανθρωπίνου νου» Σελ.280, Κεφ.14.4 «Βλέποντας τετράγωνα» (τελευταία επίσκεψη: 12/11/2021)

#### 4. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η διαχρονικότητα της περιοχής αυτής (το στοιχείο του παλιού με το καινούργιο), η απουσία του ανθρώπου, ο κενός χώρος και η μετωπική προσέγγιση του θέματος, με οδήγησαν σε μια πιο εννοιολογική ανάγνωση των εικόνων. Η αναφορά στην αισθητική και στον όρο «*Liminal Space*» με καθοδήγησε στον συσχετισμό τους θέματος με την ψυχολογική κατάσταση που επέφερε η πανδημία. Ένας τρόπος για να εκφράσω την ψυχολογική κατάσταση της χρονικής περιόδου της πανδημίας, ήταν η δημιουργία αυτής της εργασίας και η απόδοση της μεταβατικής περιόδου της καραντίνας. Οι φωτογραφίες ως σύνολο, παρομοιάζονται με έναν ιστορικό τόπο που βρίσκεται σε μια ενδιάμεση κατάσταση εξέλιξης και αναπτύσσεται με αργούς ρυθμούς.

## 5. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ / ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Βασίλης Κουτούζης, 9/2/11 «*Η Βιομηχανία στον Πειραιά*» βλέπε: <http://www.koutouzis.gr/viomixanies.htm> (τελευταία επίσκεψη: 2/12/202)
- Μαριάνθη Κοτέα – (4/11/1995) «*Η Βιομηχανική Ζώνη του Πειραιά (1860 - 1900)*», Διδακτορική Διατριβή - Πτυχιούχος Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών Υπότροφος Ι.Κ.Υ. βλέπε: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/6059#page/1/mode/2up> (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)
- Έλληνας αρχιτέκτονας 19ου αιώνα, δημιουργός κτηρίων Αθήνας, σύνταξη πολεοδομικού σχεδιασμού της πόλης του Πειραιά (1834), βλέπε: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82\\_%CE%9A%CE%BB%CE%B5%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CF%82](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%84%CE%B1%CE%BC%CE%AC%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CE%BB%CE%B5%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CF%82) (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)
- Γερμανός αρχιτέκτονας του 19ο αιώνα. Σχεδίασε το πολεοδομικό σχέδιο της Αθήνας, του Πειραιά και της Ερέτριας, βλέπε: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B1%CF%81%CF%84\\_%CE%A3%CE%AC%CE%BF%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%84](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%B1%CF%81%CF%84_%CE%A3%CE%AC%CE%BF%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CF%84) (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)
- Παππά Μαριέλλα - Καλογεράκος Ιωάννης - Πτυχιακή Εργασία (2005) «*Η Βιομηχανική Κληρονομιά της Οδού Πειραιώς...*» βλέπε: [http://okeanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/438/pol\\_00831.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://okeanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/438/pol_00831.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)
- Ξένια Γεωργιάδου ,30/6/2020, Περιοδικό Κ, «*Η ατομική του νέου Πειραιά*» βλέπε: <https://www.kathimerini.gr/k/k-magazine/1085065/i-atmochani-toy-neoy-peiraia/> (τελευταία επίσκεψη: 3/12/2021)
- Διαφάνεια 1, Ενότητα Α, «*Σημασία Διατήρησης και Ανάδειξης των Βιομηχανικών*», βλέπε: <file:///C:/Users/User/Downloads/Ntella.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)
- Μαγδαληνή Σγουριδίδη (23/8/19), LIFO, «*Ένα βήμα πίσω από το λιμάνι του Πειραιά, σήμερα*», βλέπε: <https://www.lifo.gr/culture/design/ena-bima-piso-apo-limani-toy-peiraia-simera> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)
- Nicholas Anastasopoulos, (2017), «*Liminal architecture: non-traditional rules for the architect and for architecture*», βλέπε: <https://documentcloud.adobe.com/link/review?uri=urn:aaid:scds:US:fd28790f-e443-44e6-84cc-25b9433f27c6#pageNum=1> (τελευταία επίσκεψη: 11/12/2021)
- Τοποθεσία που είναι μια μετάβαση μεταξύ δύο άλλων τοποθεσιών ή καταστάσεων ύπαρξης. Συνήθως αυτά είναι εγκαταλελειμμένα και πολλές φορές άδεια. Αποπνέει ανησυχία, απουσία χρόνου αλλά παράλληλα οικειότητα, βλέπε: [https://aesthetics.fandom.com/wiki/Liminal\\_Space](https://aesthetics.fandom.com/wiki/Liminal_Space) (τελευταία επίσκεψη: 8/12/2021)
- Θεοδώρα Μπλαντσφιλντ,(20/10/2021), «*Ο αντίκτυπος του οριακού χώρου στην ψυχική υγεία*», βλέπε: <https://www.verywellmind.com/the-impact-of-liminal-space-on-your-mental-health-5204371> (τελευταία επίσκεψη: 12/12/2021)
- Βασιλική Βλαχοδήμου, Theories of Architecture 1, «*Αρχιτεκτονική και Ουτοπία*», βλέπε: <https://theoriesofarchitectureauth.tumblr.com/post/168689830614/%CE%B2%CE%BB%CE%B1%CF%87%CE%BF%CE%B4%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%AF%CE%B1> (τελευταία επίσκεψη: 13/12/2021)
- Marvin Minsky, (12/2006), 2<sup>η</sup> Έκδοση, Εκδόσεις Κάτοπτρο «*Η Κοινωνία της Νόησης. Αναλύοντας την αρχιτεκτονική του ανθρωπίνου νου*» Σελ.280, Κεφ.14.4 «*Βλέποντας τετράγωνο*» (τελευταία επίσκεψη: 12/11/2021)

## ΑΓΓΛΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Solar Sands, 11/7/2020, «*Liminal Spaces (Exploring an Altered Reality)*» βλέπε: <https://www.youtube.com/watch?v=N63pQGhvK4M> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)
- Wikipedia, the free encyclopedia, «*Liminality*» βλέπε: <https://en.wikipedia.org/wiki/Liminality> (τελευταία επίσκεψη: 7/12/2021)
- Trifiro Anna (2018), «*Photographs of Man-Altered Landscapes*», βλέπε: <https://www.pellicolamag.com/blog/photographs-of-a-man-altered-landscape/> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)
- Sean O'Hagan (2010) «*New Topographics: photographs that find beauty in the banal*», βλέπε: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2010/feb/08/new-topographics-photographs-american-landscapes> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)
- Saul Ostrow (2006) «*Lewis Baltz's The Tract Houses, The New industrial Parks Near Irvine, California, The prototype Works*», βλέπε: <https://bombmagazine.org/articles/lewis-baltzs-the-tract-houses-the-new-industrial-parks-near-irvine-california-the-prototype-works/> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)
- Emilia Mickevicius, «*New Topographics*», βλέπε: <https://www.khanacademy.org/humanities/art-1010/post-war-american-art/postwar-photography/a/new-topographics> (τελευταία επίσκεψη: 15/11/2021)
- Artspace, Lewis Baltz, *The New industrial Parks Near Irvine, California, 1974*, βλέπε: [https://www.artspace.com/lewis\\_baltz/the-new-industrial-parks-near-irvine-california](https://www.artspace.com/lewis_baltz/the-new-industrial-parks-near-irvine-california) (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)
- LB (Lewis Baltz), February 2017/ Lewis Baltz (Mapfre/ Steidl), βλέπε <https://ursstahel.ch/lb-lewis-baltz-e> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2021)
- Norton Simon Museum, Exhibitions/ Lewis Baltz: The Tract houses, *Lewis Baltz, The Tract Houses*, βλέπε: <https://www.nortonsimon.org/exhibitions/1990-1999/lewis-baltz-the-tract-houses-/> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)
- Steidl Books, «*Lewis Baltz, The Prototype Works*», βλέπε: <https://steidl.de/Books/The-Prototype-Works-0207222356.html> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)
- Museum of Contemporary Photography, «*About the Photographer, Lewis Baltz, American, 1945-2014*», βλέπε: <https://www.mocp.org/detail.php?type=related&kv=6860&t=people> (τελευταία επίσκεψη: 16/11/2021)
- David Company, (2021), Fast world, Slow Photography: Lewis Baltz, «*A short essay on the work of lewis baltz, written for the Financial Times Weekend Magazine photo supplement*» (5/5/2016), βλέπε: <https://davidcompany.com/fast-worlds-slow-photography/> (τελευταία επίσκεψη: 19/12/2021)
- Lewis baltz, Cinema and the Intuition of Nothing, - *A Brief essay written on the occasion of the exhibition Lewis Baltz: Common Objects – Hitchcock, Antonioni, Godard, at Le Bal, Paris, 2014. Published in the accompanying catalogue issued by Steidl / Le Bal*, βλέπε: <https://davidcompany.com/lewis-baltz-and-the-intuition-of-nothing/> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2021)

## ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- CU topia, a portable manifesto, 3/10/2011, Tagged: «*New industrial Parks Near Irvine*», βλέπε λινκ: <https://cup2013.wordpress.com/tag/new-industrial-parks-near-irvine/> (τελευταία επίσκεψη: 21/11/2021)
- Steidl Books, Lewis Baltz, «*The Prototype Works*», βλέπε λινκ: <https://steidl.de/Books/The-Prototype-Works-0207222356.html> (τελευταία επίσκεψη: 21/11/2021)
- Jock Reynolds, ARTFORUM, Artguide, Passages, Lewis Baltz (1945 – 2014), 28/1/2014, «*Track Houses*» #3 from the series Track Houses, 1971, gelatin silver print, 5,1/2x9", βλέπε λινκ: <https://www.artforum.com/passages/jock-reynolds-on-lewis-baltz-1945-2014-49965> (τελευταία επίσκεψη: 21/11/2021)

